

Ko e hā 'e lava ke u fakahoko ke tokoni ki hoku komiunitii?

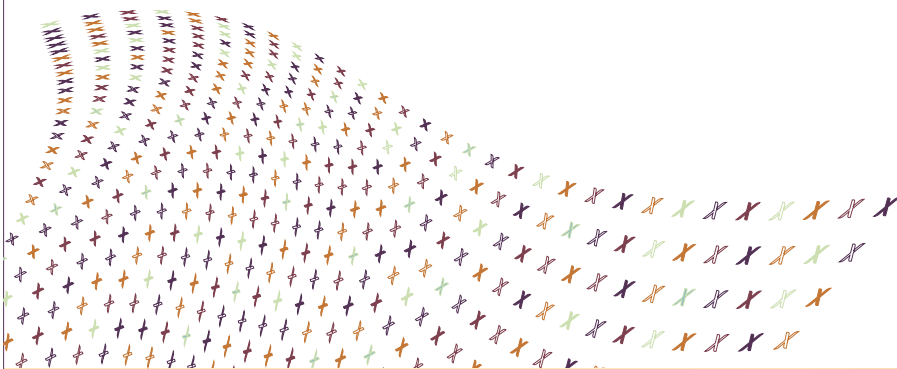
Social Cohesion Guide for Communities

Kau atú 'i he ngaahi komiunitii

Te tau fa'u 'a e ngaahi komiunitii makatu'unga 'i ha ngaahi 'uhinga lahi, 'e lava ke ke hoko ko ha konga 'o ha fāmili, 'apiako, ngāue'anga, timi sipoti, siasi, te ke ala ako ha lea fakafonua fo'ou mo ha ni'ihi kehe pe vahevahe ha me'a 'okú ke manako aí mo ha ni'ihi kehe. Ko e hā pē ha komiuniti 'okú ke kau ki ai, 'oku ongo lelei ke te kau atu ki ai, ke ongo'i 'oku fakakau kita, ke te hoko pē ko kita mo ha konga 'o ha me'a.

'Oku tau kehekehe kotoa pē ka 'oku tau fie lalaka fakataha, fakafiefia'i 'a hotau kehekehé mo faka'apa'apa'i 'a e ni'ihi kehé neongo 'a e 'ikai ke tau tui tatau aí. 'Oku mahu'inga 'eni koe'uhí he 'oku 'ikai ke ongo'i 'e he tokotaha kotoa 'e lava ke nau hoko ko kinautolu pē pe falala 'e ongona honau le'ó.

'Oku fakautuutu 'a e tu'unga kehekehe 'i hotau fonuá mo lahi 'a e ngaahi komiuniti kehekehé pea 'oku fiema'u ke tau kumi ha ngaahi founa ke tau fefakafanongo'aki mo fefanongo'aki ai. 'Oku tau fiema'u 'a e tukupā ke mahino mo tau tali 'a 'etau fefaikehekehe'aki mo hotau ngaahi mālohinga takitaha pea ngāue'i 'a e me'a 'okú ne fakatahataha'i kitautolú mo e me'a 'okú ne uki ke tau toe vāofi lelei angé.

Fekoekoe'i mo fevāofi'aki – 'oku fōtunga fēfē

ʻI ha sōsaieti 'oku feohi lelei ai 'a e kakaí, tau fe'ílongaki ai, 'ilo'i hotau ngaahi kaungā'apí, ongo'i 'oku fakakau kinautolu 'i hotau ngāue'angá, pea 'ilo'i 'a e feitu'u ke tau ma'u mei ai ha tokoni 'i he taimi 'oku tau fiema'u aí. 'Oku tau ongo'i 'oku tau lava 'o talanoa ki he kakai 'oku 'ikai ke tau fa'a talanoa mo kinautolu, lea hake 'i he taimi 'oku tau fanongo ai ki he kakai 'oku nau lea 'aki ha ngaahi me'a filifili mānako, mo ongo'i tau'atāina ke tau vahevahe atu ko hai kinautolu, feitu'u 'oku tau ha'u mei aí, mo e founga 'oku tau fai 'aki ai ha ngaahi me'a. 'I ha hoko 'a ha faingata'a 'oku 'ikai ke tau lí'aki ha taha; 'oku fakakau 'a e tokotaha kotoa pē.

Fakautuutu 'a e fekoekoe'i – ko e hā 'a e me'a te ke lava 'o fakahokó

Ko ia ai, ko e hā 'a e me'a te tau lava 'o fakahoko 'i hotau ngaahi komiunitií ke tokoni'i ha kakai tokolahí ange ke nau kau atu, tali 'a e kehekehé, ongo'i fekau'aki, kau ki ai, falala ki he ni'ihí kehé, ongo'i 'oku faka'apa'apa'i kinautolu?

Fekoekoe'i, fefalala'aki

- talanoa mo ha tokotaha 'oku kehe meiate koe. Feinga ke pu'aki totonu honau hingoá. Feinga ke 'ilo'i 'a e me'a 'okú ne ngaahi kinautolu ke nau ngaungaué, 'ilo ki he founga 'oku nau sio 'aki ki he fo'i māmaní
- kole ange ke nau kau atu ki ho'o timi sipotí, fakaafe'i kinautolu ki hano fevahevahe'aki 'o ha me'a, fakafe'iloaki kinautolu ki ho ngaahi kaungāme'á, tokoni'i kinautolu 'i he lea faka-Pilitaniá, Te Reo Māori pe Talanoa Faka'ilonga Nima 'a Aotearoa New Zealand, kapau 'oku nau fiema'u ia, pea kole ange ke nau ako'i lahi ange koe fekau'aki mo e lea fakafonua pe ngaahi lea fakafonua 'oku nau 'ilo'í.

Tali 'o e kehekehé, ongo'i 'oku faka'apa'apa'i

- langa pe poupou'i 'a e ngaahi netiueka 'a e kau ngāue 'i ho'o ngāue'angá ke nau lava ai 'o fetokoni'aki 'iate kinautolu mo ngāue ke solova 'a e ngaahi palopalema hangē ko e filifili mānako makatu'unga 'i he matakali, tu'unga tangatá pe fefiné, to'onga faka'unohó (sexuality) mo e ngaahi faikehekehe kehé. Kole ki ho'o ngāue'angá ke tukupā ki hono fakafongangi 'o e tu'unga kehekehé 'i he ngaahi lēvolo kotoa pē
- hoko ko ha tokotaha tokoni ki he Whānau ma'a ha kaungā ngāue 'oku nau fehanganagai mo ha tō'onga filifili mānakó 'i he ngāue'angá pe ngaahi komiuniti kehé
- fekumi ki ha ako 'o fakafou 'i ho'o ngāue'angá, kōsilió pe kulupu fakakomiuniti 'i hono fakafepaki'i 'o e filifili mānakó
- faitohi ki ho'o fakafongangi kōsilió pe Fakafongangi Fale Aleá pe fakahū ha tohi fakakaukau ki ha fetalanoa'aki 'a e pule'angá, ke fakatokanga'i 'a e ngaahi palopalema fekau'aki mo e filifili mānakó.

Ongo'i 'oku fehokotaki

- fokotu'utu'u ha polokalama ke 'oatu ai ha fakamatala ki he komiuniti pe 'aho 'o e ngaahi kaungā'api fakafeitu'ú pea fakafe'i atu ki ai 'a e kau fakafongangi me'i he ngaahi tapa kotoa 'o e komiuniti ke nau kau ki ai pea fakakau mo e fānaú
- 'alu ki ai pea fakahaa'i ho'o poupou ki he ngaahi me'a fakakomiuniti 'oku fokotu'utu'u 'e he kakai 'oku kehe meiate koé
- tokonia hano fokotu'u 'o ha kiliniki huhu malu'i 'i ha holo fakakolo, falelotu pe feitu'u kehe, 'i he lolotonga 'o ha hoko ha mahaki faka'auha
- tokonia 'a hono fakahoko 'o ha tipeiti ki ha fili fakakolo pe fakafonua 'i he vaha'a 'o e kau mēmipa kōsilio pe MP fakaangaanga
- a'u atu ki he ngaahi komiuniti tatau pea sio ai ki he founa te ke ala tokoni ai ke a'usia 'a e ngaahi taumu'a fekau'aki 'a e tokotaha takitaha
- faka'atā atu 'a ho'o marae, falelotú, mosque, siasí, ngaahi loki 'i he kalapú ki he komiuniti pea 'ai ke nau 'ilo'i ko hai koe koe'uhí ke nau feinga ke 'ilo'i koe.

Kau aí

- ako lahi ange ki he Te Reo Māori, hisitōlia 'o Aotearoa New Zealand, Te Tiriti o Waitangi, 'o faka'aonga'i 'a e ngaahi apps ta'etotongi 'i he 'initaneti hangē ko e Kōrerorero, Kupu mo e Ako Tahī pe lēsisita 'i ha polokalama ako 'i he Te Wānanga o Aotearoa, 'a'ahi ki he ngaahi faka'alí'ali 'o e hisitōliá 'i ho'o mesiume fakakoló, pe nō atu ha ngaahi tohi fekau'aki mo e hisitōlia 'o Aotearoa New Zealand mei ho'o laipeli fakakoló.
- loto to'a ke talanoa mo ha taha 'oku 'ulungaanga filifili mānako ki ha tokotaha kehe, 'o faka'aonga'i 'a e ngaahi ma'u'anga tokoni 'i he uepisaiti 'a e Human Rights Commission hangē ko e [Responding to Racism](#)
- talanoa mo e kau fale'i 'i he komiunitii fekau'aki mo ho'o ngaahi fakakaukau ki hono 'omai 'o ha kau atu 'oku lahi angé ki homou komiunitii
- tohi kole ki ha pa'anga meí he ngaahi potungāue 'a e pule'angá ke fakapa'anga 'aki ho'o poloseki 'i he komiunitii, kamata meí he ngaahi ma'u'anga pa'anga hangē ko e [COGS](#) pe Lotteries 'o fakafou 'i he founa kole 'o e ngaahi tokoni ([grants management system](#)) pe fakafou 'i he [Community-Led Development Programme](#). 'E 'i ai foki mo ha ngaahi pa'anga kehe 'e lava ke 'atā ke lava 'o kole ke ma'u atu – kole ha fakahinohino lelei ange ki he ngaahi founa ke fakafou atu 'aki.

